

45. Хапаева Д. Свобода истории – это свобода всех / Дина Хапаева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russ.ru/pole/Svoboda-istorii-eto-svoboda-vseh>.
46. Закон України “Про Голодомор 1932-1933 років в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 2006 – №50. – Ст.504.
47. Указ Президента РФ Дмитрия Медведева №549 “О комиссии по противодействию попыткам фальсификации истории” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=052421>.
48. Открытое письмо о необходимости прекратить преследование ученых [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://war.militera.b.qip.ru/?1-6-80-00000439-000-0-0-1256849071>.

Маклюк О. Н. Историческая память и политика памяти в условиях трансформации Центральной и Восточной Европы

Статья посвящена анализу основных направлений научных исследований по проблемам исторической памяти. Автор представил основные пути реализации политики памяти, которую проводят страны Центральной и Восточной Европы на этапе трансформации. Обозначено значение политики памяти в современной политической жизни европейских народов.

Ключевые слова: историческая память, политика памяти, места памяти, манипуляция, историческое сознание.

Maklyuk O. M. Historical memory and the politics of memory in the terms of transformation in the Central and Eastern Europe

The article is devoted to analysis of the basic directions of scientific researches on the problems of historical memory. The author presented the basic ways realization of the policy of memory which is conducted by the countries of Central and East Europe on the stage of transformation. Values of policy of memory in the modern political life of the European people are certain.

Key words: historical memory, politics of memory, places of memory, manipulation, historical consciousness.

УДК 94:39(477.83/.86)“1919/1939”

Л. Б. Федик

НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЗАСІБ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ: НА ПРИКЛАДІ ГАЛИЧНИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У статті на прикладі Галичини міжвоєнного періоду розглядається місце національної пам'яті у процесі формування національної свідомості. Аналізуються особливості проявів та використання історичної пам'яті як мобілізаційного фактору за умов міжнаціонального напруження.

Ключові слова: Галичина, історична пам'ять, культ полеглих, національна свідомість, свято, священник.

Дослідження етносимволічних складових духовного світу етносу і нації, які вирізняють їх, дає ключі до розуміння національного сьогодення і майбутнього цих утворень, крізь призму минулого. Етнічне минуле формує сучасні відносини. Національна пам'ять, яка несе в собі знання про це минуле у поєднанні з соціально-політичними механізмами, здатна мобілізувати велику кількість людей, викликати у них почуття спільної мети. Тяглість та зв'язок національних ідентичностей з попередніми узами забезпечується шляхом дії таких культурних компонентів як спільні символи, міфи, пам'яті. Остання є основою для авто- та гетеростереотипів, а також націоналістичних ідеологій, тим підґрунтям міжетнічних суперечностей, які відзначаються тривалістю та важко піддаються розв'язанню. Тому розуміння першопричин згаданих явищ полегшить пошук шляхів їх раціонального вирішення.

При вивченні взаємозв'язку понять “національне”, “історична пам'ять”, “національна свідомість” автор використовував теоретичні розробки вітчизняних та зарубіжних науковців: М. Гона, В. Полянського, Е. Сміта, О. Трегуб, М. Ферро, які вивчали психологічний, соціологічний, політичний, історичний аспект проблеми. У статті автор розглядатиме вплив національної пам'яті на національну свідомість та національну ідентифікацію етнічних спільнот та етнофорів, що проживають у межах певної території з точки зору етнологічної науки, базуючись при цьому на спогадах сучасників подій, які розглядаються.

Автор ставить за мету розглянути вплив національної пам'яті на формування національної свідомості, розкрити чинники, що визначали особливості цього процесу в Галичині міжвоєнного періоду.

Етнічні спільноти не можна звести до простої сукупності індивідів зі спільними характерними рисами або місцем проживання. Значно більше для колективної ідентичності міститься в спільних вартостях і правилах, пам'яті і символах. Саме такі культурні складники як пам'ять, вартості, символи сприяють згуртованості спільноти, становлять кістяк колективної безперервності і відмінності. При цьому кожне покоління під впливом зовнішніх подій та внутрішніх перебудов, колективні традиції і пам'ять може наповнювати новими культурними складниками [1, с.24-25].

З шести ознак, які дозволяють виокремити зародки національного, п'ятою Е. Сміт виокремлює набір характеристик мітів та колективну пам'ять з бажано уніфікованою історією.

Загалом національна пам'ять, на думку Е. Сміта, в першу чергу представляє собою суміш вибіркової історичної правди й ідеалізації з різною мірою документованих фактів і політичних міфів, наголошуючи елементи романтики, героїзму, щоб показати зворушливу, емоційно близьку картину історії спільноти, сконструйовану і бачену з погляду наступних поколінь, членів цієї спільноти.

Отже, узагальнюючи, національну пам'ять можна визначити як сукупність уявлень національної спільноти про своє минуле, зафіксовану у формі знань, культурних стереотипів, символів, міфів. Встановлення зв'язку між минулим і сьогоденням дає відчуття спільних коренів і спільного майбутнього.

Національна пам'ять завжди несе на собі відбиток ідеологізації та моральних оцінок. Цьому сприяє освіта, святкування визначних дат, вшанування національних міфів та символів, участь у різноманітних акціях патріотичного змісту.

За твердженням Е. Сміта, пишнота національних символів, править тільки за відбиток, втілення й зміцнення граничної окресленості нації, а ще прагне об'єднати своїх представників за допомогою загальних образів спільної пам'яті, мітів і вартостей [2, с.15].

Пам'ять неодмінно пов'язана з історією, адже її головне завдання полягає в переосмисленні минулих подій та досвіду з метою конструювання індивідуальної чи колективної ідентичності. Колективна історична пам'ять сприяє об'єднанню поколінь спільними міфами, традиціями, віруваннями, уявленнями про минуле [3, с.26].

Спільна історична доля та пам'ять про неї, належить до суб'єктивних ознак етносу, оскільки проживаючи навіть у межах однієї території, представники різних національних груп, будуть по-різному сприймати одну і ту ж подію. Як зауважує сучасний британський історик К. Хілл, ми сформовані нашим минулим, проте з нашої вигідної теперішньої позиції ми постійно надаємо нову форму тому минулому, яке формує нас.

Суб'єктивність у тлумаченні історичних подій, часто спричинена емоційністю. Саме емоціям належить визначальна роль у запам'ятовуванні.

Історична колективна пам'ять є спадковою та неперервною. Колективна історична пам'ять має персоніфікований характер. У пам'яті націй зазвичай викарбовуються образи видатних постатей, а також переломні події для нації [4, с.19].

Образи минулого запам'ятовуються у свідомості нації у сконцентрованому та спрощеному вигляді, набувають оформленості у пам'ятниках, назвах вулиць і міст, в усній народній творчості [5, с.29].

Під національною свідомістю ми розуміємо сукупність уявлень про місце і роль нації у системі суспільних та національних відносин, взаємин з іншими спільнотами. Виокремлюють три рівні національної свідомості: буденний, державно-політичний (державна політика), теоретичний (науково обґрунтовані ідеї, концепції, програми).

Становлення національної свідомості відбувається шляхом зіставлення особою себе з навколишнім світом. Поліетнічний склад населення Галичини давав можливість українцям усвідомити свою іншність, відмінність. Цьому сприяли також політико-правовий статус Галичини, законодавство та внутрішня політика панівного етносу – поляків, які постійно дискримінували непольське населення краю. Тому це зіставлення для галичан, було особливо негативним. Самосвідомість передбачає появу самоназви людського згромадження. Прибрана або залишена з минулого власна назва, покликана відбивати національну виразність, героїзм, усвідомлення спільної долі, а також відродити ці риси в представників нації [6, с.15]. Почуваючи себе українцем, людина свідомо ідентифікувала себе з усім, що створив український народ впродовж усієї попередньої історії. Сучасник член ОУН В. Макар у спогадах писав: "В початкових роках Першої світової війни ми уважали себе і називали «русинами», говорили «по-руськи». Щойно в 1917 р., по вибуху революції в Україні, назва «українець» почала витіснити назву «русин»" [7, с.75]. Таким чином Перша світова війна прискорила процес, який Я. Грицак окреслив як перетворення "із селян у націю", суть якого полягала в усвідомленні українцями своєї етнічної самобутності, кристалізації національної ідеї [8, с.51], що було прямим наслідком зростання національної свідомості. Цей процес суперечив внутрішній політиці панівного етносу, спрямованій на формування етнічно однорідної польської нації.

Тому польською владою робилися спроби підміни назв "Галичина", "українці" на "Малопольща", "русин", що мало на меті знівельювати національне минуле українців, а отже їх національну самобутність (це особливо проявилось під час переписів 1921 р. і 1931 р. У першому випадку українцям насильно записували національність «русин». У другому – у рубриці "мова", яка використовувалася для ідентифікації національної належності було здійснено штучний поділ на "українську" і "руську" мови). Цьому сприяла діяльність старорусинів, які виявляли лояльність до польської держави, протестували проти заміни назв "Русь", "русини" на "Україна", "українець", наголошували на своїй національній окремішності [9, с.158], чим давали підстави для заперечення самобутності українців та наступу неї. Це у свою чергу викликало різні форми протидії українського населення.

У формуванні національної свідомості важливе місце мають знання і виховання. Власне виховання сприяє формуванню сукупності уявлень про історичний шлях нації та її самобутність. Виховання

забезпечується через інститути сім'ї і школи. У сім'ї закладається основа особистості: її світогляд, національна самобутність, моральність. Проблеми виникали у міжнаціональних сім'ях, оскільки одні і ті ж події національної пам'яті мали різне смислове навантаження для різних членів сім'ї. А отже виконували прямопротилежну роль, чим до певної міри дезорієнтували дитину мішаної сім'ї, зумовлювали боротьбу батьків за її «душу» та свідомість. Прикладом чого була сім'я українського науковця В. Кубійовича [10, с.53-54] та галицького письменника В. Хроновича [11, арк.8].

Школи у Галичині міжвоєнного періоду були переважно утраквістичними (двомовними), або польськими, а шкільна програма мала на меті прищепити польську історію та культуру. За умов національно-стратифікованого суспільства з загостреними міжнаціональними стосунками (як це власне було у випадку Галичини) народно-історична пам'ять відривалася від реального буття суб'єкта і використовувалася політичними течениями з корисливою метою [12, с.12].

Сучасник Дмитро Круп'як стверджував, що у старших класах обов'язковим було вивчення історії Польщі [13, с.24]. Своєрідний виклад спільної історії, а отже і національної пам'яті виявлявся у примусовому вивченні трилогії Генрика Сенкевича і зокрема першої її частини «Вогнем і мечем», яка описувала українську козацьку війну під проводом Б. Хмельницького з польської точки зору. Однак, такі дії, за спогадами Володимира Макара зумовлювали: «Скріплення почуття власної образи власної національної і людської гідності, подразнення, лють і ненависть, впарі з погордою до всього польського» [14, с.288]. Це спричинило посилення націоналістичних настроїв серед українців, і, як стверджував Володимир Макар, давало прямо протилежний результат: «Навпаки, вся їхня історія (польська), все накидуване нам нібито спільне минуле, їхня відпихаюча вдача і нахабна поведінка, вся їхня поства до українців, кожне їх потягання – викликало у нас тільки негативні ресентименти, відштовхувало нас і приспішувало процес здекларованих держави й народу» [15, с.382]. Самі поляки, передусім прихильники польсько-українського порозуміння, А. Бохенський, С. Лось, В. Бачковський серед чинників, що стояли на перешкоді для його досягнення та зумовлювали вороже налаштування українців до польської держави виокремлювали: приниження національного достоїнства, шляхом приниження національної історії в очах дітей, тенденційну подачу подій і людей у підручниках, діяльність преси, культ полеглих [16, s.105]. Вихованню у дітей польського патріотизму та національної свідомості мали сприяти польські національні символи, якими була оточена дитина в школі: польський герб, портрети керівників держави [17, с.89], співання польського гімну під час державних свят [18, с.171]. Єдиним місцем у школі, де учні могли отримати уявлення про минуле свого народу, були уроки релігії, які велися українською мовою. Подібне насадження польської історії спостерігалось і стосовно німецького населення. Так у Львівській німецькій гімназії щоденно викладали польську мову та історію [19, с.260], а у євангелістській школі у Вісенбергу, де навчались переважно німецькі діти, історію та географію вивчали виключно польською мовою [20, арк.7зв.]. Однак результати таких дій були незначними, оскільки активно функціонувало німецьке приватне шкільництво і німецьке населення надавало перевагу відвідувати віддалені приватні євангелістські школи з німецькою мовою викладання, а не місцеві державні з польською мовою викладання [21, арк.2]. Це викликало особливе роздратування польської влади [22, s.185] і суспільства, що відображалось у тогочасній польській пресі. Крім того, з ініціативи Спільноти німців-католиків Малопольщі, заснованою у 1925 р., проводилися курси з вивчення німецької мови та історії [23, с.302].

Минуле не жило окремих буттям, співіснувало в свідомості людей з сучасністю, перепліталось з ним. Колишні кривди ставали каталізатором творення сучасних образів. Звернення в історичне минуле, як засіб збереження етнічної пам'яті сприяли збереженню власної ритміки урочистостей. Варшава, наприклад, ініціювала святкування 3-го травня, дати ухвали першої конституції Речі Посполитої, поляки оспівували повстання 1830-1831 рр., відродження другої Речі Посполитої (11 листопада), Чудо над Віслою. Національна звитяга українців уособлювалася відродженням української державності середини 1917-1920 рр. (передусім відзначення 1 листопада – день проголошення ЗУНР); у тому ж ряду національних святинь, щорічні Шевченківські урочистості, свято Крут, у травні відзначалося скасування кріпацтва. Відзначення знаменних подій власне української, а не регіональної (галицької) історії сприяло збереженню власної самості, залишалось важливою передумовою збереження національного обличчя [24, с.112-113].

Сучасник, останній президент УНР в екзилі Микола Плавюк у спогадах відзначав, що саме через українські національні свята учні школи дізнавалися про важливі події з історії України, оскільки цього взагалі не було у шкільних програмах [25, с.40]. На зелені свята українці поминали померлих, а священник відправляв над українську молитви. Перша панахида традиційно відправлялася біля могили героїв, що загинули за українську державу. Греко-католицька церква, засобами преси спрямовувала священиків на роботу в напрямі закріплення в пам'яті історії участі парафій у визвольній війні, шляхом встановлення пам'ятників, таблиць, писаною історією, обґрунтовуючи це тим, що у людській пам'яті стирається багато визначних подій [26, с.3]. Визвольна боротьба 1918-1919 рр. та пам'ять про неї, розглядалися як пролог для подальшої боротьби та здобуття Україною самостійності [27, арк.15].

Польська влада перешкождала організації та відзначенні таких урочистостей, що проявлялося на початку 1920-х рр. у забороні їх проведення, а у разі непокори – покарання у вигляді грошових стягнень, а в 1930-х рр. у застосуванні сили та арештів до організаторів та учасників таких заходів.

Польська влада намагалась залучити до відзначення польських національних свят народи, що проживали на західноукраїнських землях, що означало для них демонстрацію до символічного єднання. Тож не дивно, що більшість українців ігнорувало участь у них. Священики, замість урочистих богослужінь, у день польських свят проводили жалобні, а у проповідях постійно наголошували на історичній єдності українських земель. Володимир Макар у спогадах писав, що «головним «каменем преткнення» були державні свята, до участі в яких нас щораз сильніше змушували» [28, с.392]. Так у 1929 р. після відмови взяти участь у іменинах маршала Йозефа Пілсудського 19 березня з Малої Семінарії було виключено 100 чоловік, а священика в Городку засудили на 100 злотих штрафу за те, що 15 вересня, у день польського свята «Чуда над Віслою», він виголосив у церкві звичайну, а не святкову проповідь [29, с.243].

Такі дії загострювали міжнаціональну ситуацію та зумовлювали кристалізацію національної свідомості українського населення [30, с.24]. Результатом був перехід від пасивного (ігнорування польських національних свят) до активного опору, який проявлявся у зневаженні польських національних символів: герба, прапора, гімну. З свого боку польська сторона вдавалася до руйнувань українських національних символів, які мали безпосередній зв'язок з національною пам'яттю – могил та хрестів на могилах українських солдат, січових стрільців [31, с.7; 32, с.7], на що українське населення відповідало руйнуванням на римо-католицьких цвинтарях пам'ятників польських солдатів, полеглих у 1918-1919 рр. [33, с.6].

Натомість німецьке населення і старорусини, які здебільшого виявляли лояльність до польської влади, зазвичай не ігнорували польських національних і державних свят. Причиною цього на думку М. Гона було те, що ці народи не мали територіальних претензій на західноукраїнські землі. А тому, якщо держава не виявляла зазіхань на їх національну «самість», вони не мали підстав нехтувати календарем державних свят [34, с.113]. Німецькі національні свята здебільшого були пов'язані з історією протестантизму, або подіями з місцевого життя спільноти, а, отже, аполітичні, не мали безпосереднього стосунку до Польщі. Це, на нашу думку, було свідченням процесу «етносимволічної реконструкції», коли під впливом іноетнічного середовища та політики польської влади щодо німецької меншини, відбувався повторний відбір та рекомбінація наявних вартостей, пам'яті, наповнення їх новим змістом, який би не вступав у конфлікт з панівною нацією. Однак спроби заснування німецьким населенням «Товариства дослідження історії німецьких родів і родинного краю» у 1936 р. наштовхнулося на заборону польської влади [35, с.141]. Подібну функцію взяли на себе товариство «Просвіта» та пластуни, які залучали українське населення до участі у виконанні етнічних та релігійних обов'язків, пов'язуючи цим українську спільноту Галичини розумінням спільності, викликаним колективним вшануванням спільних символів, культу героїв, культу предків. Подібна діяльність, як і у випадку з німецьким товариством, стала підставою для обмеження його діяльності, а інколи і до закриття [36, с.35,37].

Таким чином, цілком можна погодитись з твердженням сучасного українського історика Ярослава Грицака про те, що поле для компромісу закінчувалося там і тоді, де й коли поставало питання про історію та історичну пам'ять. Це обумовлює потребу крайньої об'єктивності і толерантності у виборі моментів національної пам'яті, що становитимуть підґрунтя для формування національних почувань і свідомості майбутніх поколінь. Як показує приклад Галичини міжвоєнного періоду, національна пам'ять здатна виконувати консолідуючу функцію етнічної спільноти, а за умов поліетнічності краю та напруження міжнаціональних стосунків може стати об'єктом маніпуляцій, спроб викривлень, нівеляції. Це зрештою призводить до ескалації міжнаціонального конфлікту, прямим наслідком якого є зростання національної свідомості сторін конфлікту.

Джерела та література

1. Сміт Е. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія ; пер. з англ. Р. Фещенка / Е. Сміт. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.
2. Сміт Е. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія ; пер. з англ. Р.Фещенка / Е. Сміт. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.
3. Трегуб О. Історична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості / О. Трегуб // Магістеріум. Політичні студії. – 2008. – Вип.31. – С.25-29.
4. Полянський В. С. Историческая память в этническом самосознании народов / В. С. Полянський // Социс. – 1999. – №3. – С.11-20.
5. Трегуб О. Історична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості / О. Трегуб // Магістеріум. Політичні студії. – 2008. – Вип.31. – С.25-29.
6. Сміт Е. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія ; пер. з англ. Р.Фещенка / Е. Сміт. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.
7. Макар В. Споми́ни та роздуми: зібрання творів: в 4 т. / В. Макар. – Торонто ; Київ, 2001. – Т.1: Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – 2001. – 448 с.
8. Грицак Я. Страсті по націоналізму. Історичні есеї / Я. Грицак. – К. : Критика, 2004. – 344 с.
9. Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918-1939. – Kraków : Księgarnia akademicka, 2007 – 484 s.
10. Кубійович В. Мені 85 / В. Кубійович. – Мюнхен : Молоде життя, 1985. – 308 с.
11. Музей освіти Прикарпаття Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Фонди музею освіти Прикарпаття. – Інвентарний номер 21. Автобіографія Хроновича Володимира Михайловича. – 9 арк.
12. Полянський В.С. Историческая память в этническом самосознании народов / В.С. Полянський // Социс. – 1999. – №3. – С.11-20.

13. Круп'як Д. Спогади не розстріляного / Д. Круп'як. – Торонто ; Нью-Йорк [б. в.], 1991. – 432 с.
14. Макар В. Споми́ни та роздуми: зібрання творів: в 4 т. / В. Макар. – Торонто ; Київ, 2001. – Т.1: Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – 2001. – 448 с.
15. Макар В. Споми́ни та роздуми: зібрання творів: в 4 т. / В. Макар. – Торонто ; Київ, 2001. – Т.1: Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – 2001. – 448 с.
16. Bocheński A., Łoś S., Bączkowski W. Problem polsko-ukraiński w ziemi Czerwieńskiej / A. Bocheński, S. Łoś, W. Bączkowski. – Warszawa : Biblioteka Polska, 1938. – 243 s.
17. Бемко В. Бережани – Березанщина / В. Бемко // Березанщина в спогадах емігрантів / упоряд. Н. Волинець, Б. Мельничук, І. Семенець. – Тернопіль, 1993. – С.3-244.
18. Качмар В. Громадське і політичне життя між двома світовими війнами / В. Качмар, В. Савчак // Перемишль – західний бастион християнства: збірник матеріалів до історії Перемишля і Перемишльської землі / Ред. кол. під проводом Б. Загайкевича. – Нью-Йорк ; Філадельфія: Черемиський видавничий комітет, 1991. – С.163-179.
19. Сіреджук П.С. Соціально-економічне становище і культурне життя німецької меншини Східної Галичини (20 – 30-і рр. XX ст.) / П.С. Сіреджук. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 752 с.
20. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф.179. – Оп.2. – Спр.461. – 8 арк.
21. Державний архів Львівської області. – Ф.7. – Оп.1. – Спр.1805. – 16 арк.
22. Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918-1939 / G. Mazur. – Kraków : Księgarnia akademicka, 2007 – 484 s.
23. Сіреджук П.С. Соціально-економічне становище і культурне життя німецької меншини Східної Галичини (20 – 30-і рр. XX ст.) / П.С. Сіреджук. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 752 с.
24. Гон М. Західна Україна 1918-1939 рр.: простір міжетнічної дистанції / М. Гон // Історія. Сучасність. – 2005. – №12. – С.110-117.
25. Плавюк М. Україна – життя моє : в 3 т. / М. Плавюк. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2002. – Т.1: Від селянського сина до державника. – 2002. – 352 с.
26. о. Й. Осташевський. До питання громадської діяльності українського духовенства // Мета. – 1934. – Ч.8. – 25 лютого. – С.2-3.
27. ЦДІАЛ. – Ф.205. – Оп.1. – Спр.956. – 22 арк.
28. Макар В. Споми́ни та роздуми: зібрання творів: в 4 т. / В. Макар. – Торонто – Київ, 2001. – Т.1: Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – 2001. – 448 с.
29. Кудрик І. Маловідоме з історії греко-католицької церкви : в 3 т. / І. Кудрик. – Вінніпег ; Манітоба : Тризуб, 1955. – Т.2. – 1955. – 286 с.
30. Круп'як Д. Спогади не розстріляного / Д. Круп'як. – Торонто ; Нью-Йорк, 1991. – 432 с.
31. З краю (валять хрести) // Новий час. – 1930. – 28 листопада. – Ч.135. – С.7.
32. З краю (розкопують могили) // Новий час. – 1930. – 1 грудня. – Ч.136. – С.7.
33. Знищені могили й контрибуція // Батьківщина. – Львів, 1936. – Ч.25. – 5 липня. – С.6.
34. Гон М. Західна Україна 1918-1939 рр.: простір міжетнічної дистанції / М. Гон // Історія. Сучасність. – 2005. – №12. – С.110-117.
35. Сіреджук П.С. Соціально-економічне становище і культурне життя німецької меншини Східної Галичини (20 – 30-і рр. XX ст.) / П.С. Сіреджук. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 752 с.
36. Грицан А. «Просвіта» в боротьбі за збереження історичної пам'яті українського народу на Прикарпатті в 1920-1939 рр. / А. Грицан // Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 1999. – №3. – С.35-38.

Федьк Л. Б. Национальная память как средство конструирования национального сознания: на примере Галичины междувоенного периода

В статтє на примерє Галичини междувоенного периода рассматривается место национальной памяти в процессе формирования национального сознания. Анализируются особенности проявления и использование исторической памяти как мобилизационного фактора в условиях межнационального напряжения.

Ключевые слова: Галичина, историческая память, культ павших, национальное сознание, праздник, священник.

Fedyk L. B. National memory as a tool for designing national consciousness: the case of Galicia interwar period

In the article on the Galicia interwar period is considered a place of national memory in the formation of national consciousness. The features and manifestations of historical memory as a mobilizing factor in terms of inter-ethnic tensions.

Key words: Galicia, historical memory, the cult of the fallen, national consciousness, holiday, priest.